

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.09.2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008, ECLI:CZ:NS:2009:21.CDO.1912.2008.1

Číslo: 78/2010

Právní věta: I návrh na zahájení řízení o zbavení způsobilosti zůstavitele k právním úkonům, je-li podán jeho potomkem nikoliv v úmyslu chránit zůstavitelovy zájmy, může být, s ohledem na konkrétní okolnosti případu, kvalifikován jako chování neodpovídající řádnému chování potomka k rodiči, tedy chování odůvodňující vydědění ve smyslu ustanovení 469a odst. 1 písm. b) obč. zák.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 24.09.2009

Spisová značka: 21 Cdo 1912/2008

Číslo rozhodnutí: 78

Číslo sešitu: 7-8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla:

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobou podanou u Okresního soudu v Mostě dne 1. 9. 2006 se žalobce domáhal určení, že „pozůstalý syn Z. D. není dědicem po zůstavitelce, paní Z. D., narozené dne 23. 11. 1916, zemřelé dne 8. 7. 2005. Uvedl, že „zůstavitelka měla dva syny a to Z. D. a P. D.“; že „zůstavitelka pořídila dne 11. 6. 2004 vlastnoruční závěť, ve které veškerý majetek odkázala svému synovi P. D. a zároveň vydělila druhého syna Z. D.“; že „tím změnila svoji předchozí závěť datovanou dne 6. 9. 2001“; že „jako důvod vydědění Z. D. zůstavitelka uvedla „podání návrhu k soudu na mé zbavení způsobilosti k právním úkonům na základě nepravdivých a smyšlených důvodů“; že „dne 24. 1. 2002 sepsal a dne 30. 1. 2002 podal pozůstalý syn Z. D. návrh k Okresnímu soudu v Mostě na zbavení způsobilosti zůstavitelky“; že „dne 28. 1. 2002 souběžně podal Z. D. žalobu u Obvodního soudu pro Prahu 5, proti němu a proti zůstavitelce o určení vlastnictví k nemovitostem“; že „zůstavitelka se po roce 1990 stala restituentkou, která získala jednak dům v P. 7, A. 18, a rozsáhlé pozemky v katastrálním území H., spolu s velkou nemovitostí, které prodávala“; že „restituovaný dům v P. 7 rozdělila a převedla stejným dílem na oba své syny“; že „vztah syna Z. D. se změnil k zůstavitelce poté, co mu vyčetla převedení majetku rodiny na jeho manželku“; že „chování syna Z. D. vůči zůstavitelce bylo velmi nepřátelské a v rozporu s obecnou morálkou“; že „v té době také bylo podáno zcela účelové a nedůvodné trestní oznámení se snahou poškodit dobré jméno P. D. i zůstavitelky“; že „trestní oznámení podané na Policii ČR bylo prošetřováno a bylo zcela odmítnuto státním zastupitelstvím“; že „chování žalovaného vedlo zůstavitelku ke změně poslední vůle a doplnění projevu vůle o vydědění“; že „zůstavitelka se rozhodla darovat své nemovitosti v P. 5 výhradně P. D., který se o ni staral,

projevoval o ni zájem a byl s ní v nejtěžších chvílích jejího života“; že „toto bylo zcela v rozporu se zájmy Z. D., který proto podal žalobu na určení neplatnosti daru, a protože zpochybnění daru u svobodného a zdravého člověka je velmi obtížné, ba nemožné, použil zcela smyšlený důvod, že dar byl učiněn matkou, která nebyla v době darování duševně zdravá“; že „po opakovaných výzvách k předložení řádných důvodů Okresní soudu v Mostě usnesením ze dne 28. 2. 2003 řízení o zbavení způsobilosti Z. D. k právním úkonům zastavil“; že „toto usnesení bylo potvrzeno usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 30. 12. 2003“; že „zůstavitelka se po celou dobu zbytku svého života dozvídala, i přes veškerou snahu ušetřit ji dalších traumat, o jednání u Obvodního soudu pro Prahu 5 o způsobech jednání Z. D. a jeho rodiny“; že „zůstavitelka nebyla znala práva a neznala přesný text ustanovení § 469a odst. 1 obč. zák.“; že „proto také nepoužila přesnou citaci jednoho z těchto ustanovení přímo v listině o vydědění“, že „je ovšem nad vší pochybnost, že projevila svoji jasnou vůli a rozhořčení nad jednáním a chováním svého syna Z. D., který pro pouhý zisk části majetku neváhal bezdůvodně navrhnout, aby byla zbavena způsobilosti k právním úkonům, a tak jí tímto způsobit letité psychické, morální a duševní útrapy“; že „tím je naplněn obsah ustanovení § 469a odst. 1 písm. a) i b) obč. zák.“.

O k r e s n í s o u d v Mostě rozsudkem ze dne 3. 5. 2007 žalobu zamítl a rozhodl o nákladech řízení. Vycházel ze závěru, že „listina o vydědění z 11. 6. 2004, kterou zůstavitelka učinila součástí své závěti, po formální stránce splňuje požadavky kladené na takovou listinu občanským zákoníkem“; že „po obsahové stránce zůstavitelka vyděduje svého syna Z. D. z důvodu jeho podání návrhu k soudu na zbavení zůstavitelky způsobilosti k právním úkonům na základě nepravdivých a smyšlených důvodů“; že „zůstavitelka tak v listině o vydědění výslovně vyjádřila vůli vyloučit syna Z. D. z okruhu svých dědiců, uvedla rovněž důvod vydědění, nicméně tento důvod vydědění nelze subsumovat pod žádný z důvodů vydědění potomka uvedený v § 469a obč. zák.“; že „výčet důvodů pro vydědění potomka obsažený v ustanovení § 469a obč. zák. je výčtem taxativním a jiný, byť odsouzeníhodný, způsob chování potomka vůči zůstaviteli nemůže být důvodem pro jeho platné vydědění“; že „proto skutečnosti tvrzené žalobcem ohledně chování Z. D. k zůstavitelce za jejího života, popř. jeho nezájem o zůstavitelku, předmětem zjišťování ani neučinil“.

K odvolání žalobce K r a j s k ý s o u d v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 8. 11. 2007 napadený rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé potvrdil a ve výroku o náhradě nákladů řízení změnil; současně rozhodl o nákladech odvolacího řízení. Uvedl, že „v posuzovaném případě použila zůstavitelka k vydědění syna Z. D. důvod, který není uveden v ustanovení § 469a obč. zák. a ze kterého nelze ani výkladem dovodit, že by zůstavitelka použitím tohoto důvodu mínila některý z důvodů uvedených v zákoně“; že „je proto třeba souhlasit s okresním soudem, že vydědění žalovaného z uvedeného důvodu nemůže mít právní účinky a že závěť zůstavitelky ze dne 11. 6. 2004 je v této části absolutně neplatná“.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání. Namítá, že „odvolací soudy dospěly k nesprávnému právnímu závěru, když konstatovaly, že důvody vydědění žalovaného uvedené zůstavitelkou v listině ze dne 11. 6. 2004 nelze podřadit pod důvody vydědění stanovené § 469a obč. zák“. Navrhuje, aby Nejvyšší soud rozsudky soudů obou stupňů zrušil a aby věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalovaný k dovolání uvedl, že „použití rozšiřujícího výkladu by mohlo vést k účelovému ohýbání uvedeného zákonného ustanovení na danou věc, což jistě neměl zákonodárce v úmyslu“ a navrhl, aby Nejvyšší soud dovolání zamítl.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) věc projednal podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 30. 6. 2009, neboť dovoláním je napaden rozsudek odvolacího soudu, který byl vydán před 1. 7. 2009 (srov. Čl. II bod 12 zákona č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů a další související zákony). Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Podmínky přípustnosti dovolání proti rozsudku odvolacího soudu jsou obsaženy v ustanovení § 237 o. s. ř.

Dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé (§ 237 odst. 1 písm. a/ o. s. ř.) nebo jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil (§ 237 odst. 1 písm. b/ o. s. ř.), anebo jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam (§ 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř.); to neplatí ve věcech, v nichž dovoláním dotčeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 20 000 Kč a v obchodních věcech 50 000 Kč, přičemž se nepřihlíží k příslušenství pohledávky (§ 237 odst. 2 písm. a/ o. s. ř.), a ve věcech upravených zákonem o rodině, ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu, o určení (popření) rodičovství nebo o nezrušitelné osvojení (§ 237 odst. 2 písm. b/ o. s. ř.).

Žalobce napadá dovoláním rozsudek odvolacího soudu ve výroku, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé. Podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. dovolání není přípustné, a to již proto, že ve věci nebylo soudem prvního stupně vydáno rozhodnutí ve věci samé, které by bylo odvolacím soudem zrušeno. Dovolání žalobce proti rozsudku odvolacího soudu tedy může být přípustné jen při splnění předpokladů uvedených v ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Dovolací soud je při přezkoumání rozhodnutí odvolacího soudu zásadně vázán uplatněnými dovolacími důvody (srov. § 242 odst. 3 o. s. ř.); vyplývá z toho mimo jiné, že při zkoumání, zda napadené rozhodnutí odvolacího soudu má ve smyslu ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř. ve věci samé po právní stránce zásadní právní význam, může posuzovat jen takové právní otázky, které dovolatel v dovolání označil.

Přípustnost dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. není založena již tím, že dovolatel tvrdí, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Přípustnost dovolání nastává tehdy, jestliže dovolací soud za použití hledisek, příkladmo uvedených v ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř., dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé po právní stránce zásadní význam skutečně má.

V projednávané věci soudy řešily otázku, zda důvody vydědění Z. D., popsané zůstavitelkou v listině o vydědění ze dne 11. 6. 2004, jsou relevantními důvody z hlediska ustanovení § 469a odst. 1 obč. zák. Uvedenou právní otázku posoudil odvolací soud v rozporu s ustálenou judikaturou soudů. Vzhledem

k tomu, že její posouzení bylo pro rozhodnutí projednávané věci významné (určující), představuje napadený rozsudek odvolacího soudu rozhodnutí, které má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Dovolací soud proto dospěl k závěru, že dovolání žalobce proti rozsudku odvolacího soudu je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.

Z obsahu spisu vyplývá, že Z. D., zemřelá dne 8. 7. 2005 (též jen „zůstavitelka“), byla vdova, měla dva syny P. D. (žalobce) a Z. D. (žalovaného) a zanechala dvě závěti. Dne 6. 9. 2001 pořídila vlastnoručně závěť, ve které dědicem „75 % veškerého svého majetku“ ustanovila P. D. a dědicem „25 % procent veškerého svého majetku“ ustanovila Z. D. a ve které uvedla, že „její syn Z. D. již čtyři roky o ni neprojevuje zájem, který by jako syn projevoval měl“. Dne 11. 6. 2004 pořídila zůstavitelka vlastnoručně závěť, kterou dědicem veškerého svého majetku ustanovila P. D., a listinu o vydědění Z. D. (oba úkony jsou zachyceny na téže listině). Z. D. vydělila „z důvodů jeho podání návrhu k soudu na její zbavení způsobilosti k právním úkonům na základě nepravdivých a smyšlených důvodů“. Důsledky vydědění zůstavitelka vztáhla i na všechny potomky Z. D. V řízení o dědictví po zůstavitelce, vedeném Okresním soudem v Mostě, bylo usnesením ze dne 20. 7. 2006 P. D. uloženo, aby „ve lhůtě jednoho měsíce od právní moci tohoto usnesení podal u Okresního soudu v Mostě žalobu na určení, že pozůstalý syn Z. D., narozený dne 14. 7. 1948, není dědicem po zůstavitelce“.

Zůstavitel může vydědit potomka, jestliže v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech (§ 469a odst. 1 písm. a/ obč. zák.); jestliže o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl (§ 469a odst. 1 písm. b/ obč. zák.); jestliže byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku (§ 469a odst. 1 písm. c/ obč. zák.) nebo jestliže trvale vede nezřízený život (§ 469a odst. 1 písm. d/ obč. zák.).

Vydědění ve smyslu ustanovení § 469a obč. zák. je projevem zůstavitelovy vůle, kterým odnímá dědici dědické právo, jež by mu jinak podle zákona náleželo. Nezbytnou obsahovou náležitostí tohoto projevu zůstavitelovy vůle je výslovné uvedení důvodu vydědění (§ 469a odst. 3, část věty za středníkem, obč. zák.). Výčet důvodů způsobilých k vydědění je ustanovením § 469a odst. 1 obč. zák. vymezen taxativně (srov. např. zprávu Nejvyššího soudu SSR ze dne 22. 5. 1985, sp. zn. Cpj 13/1985, uveřejněnou ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 50, ročník 1985, str. 271, 272).

Jedním z důvodů, pro který zůstavitel může potomka vydědit je – jak výše uvedeno – skutečnost, že potomek o něj trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl (srov. § 469a odst. 1 písm. b/ obč. zák.).

Zájem, který by potomek měl o zůstavitele projevoval, je třeba posuzovat s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu; je-li skutečnost, že potomek trvale neprojevuje o zůstavitele opravdový zájem, důsledkem toho, že zůstavitel neprojevuje zájem o potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 21, ročník 1998; rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 8. 1996, sp. zn. [6 Co 10/96](#), uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 23, ročník 1998).

Skutečnosti odůvodňující závěr, že potomek o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl, mohou spočívat jak v pasivitě (nezájmu) potomka ve vztahu k zůstaviteli, tak také v chování, kterým potomek sice o zůstavitele zájem projevuje, ovšem způsobem

neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči (prarodiči atd.), tj. například způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2007, sp. zn. [21 Cdo 688/2006](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 111, ročník 2007 a ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 8, ročník 2008).

Chování žalovaného popsané zůstavitelkou v listině o vydědění ze dne 11. 6. 2004 sice zjevně nemůže být naplněním důvodu vydědění ve smyslu ustanovení § 469a odst. 1 písm. a), c) a d) obč. zák., ovšem mohlo by být – jak vyplývá z výše uvedeného – naplněním dovolacího důvodu ve smyslu ustanovení § 469a odst. 1 písm. b) obč. zák.

I „návrh na zbavení způsobilosti zůstavitele k právním úkonům“, je-li podán jeho potomkem nikoliv v úmyslu chránit zůstavitelovy zájmy, a opírá-li se o „nepravdivé a smyšlené důvody“, totiž může být, s ohledem na konkrétní okolnosti případu, kvalifikováno jako chování neodpovídající řádnému chování potomka k rodiči, tedy chování odůvodňující vydědění ve smyslu ustanovení 469a odst. 1 písm. b) obč. zák.

Závěr odvolacího soudu, že „v posuzovaném případě použila zůstavitelka k vydědění syna Z. D. důvod, který není uveden v ustanovení § 469a obč. zák. a ze kterého nelze ani výkladem projevu vůle dovodit, že by zůstavitelka použitím tohoto důvodu mínila některý z důvodů uvedených v zákoně“, proto není správný.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu není správný. Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu zrušil (§ 243b odst. 2, část věty za středníkem, o. s. ř.). Jelikož důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i pro rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3, věta druhá, o. s. ř.).